

بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه

اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی (مطالعه موردی: شرکت فناوری اطلاعات بهاران)

نگارمتمدی^۱، فائزه رحمانی^۲^۱دکتری مدیریت بازرگانی گرایش سیاست گذاری استراتژیک، استادیار، دانشگاه پیام نور استان یزد، یزد، ایران.^۲کارشناس ارشد مدیریت فناوری اطلاعات، دانشکده علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، دانشگاه پیام نور تهران. تهران. ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۵

Investigating the Impact of Information and Communication Technology on Empowerment of Women Entrepreneurs with the Mediating Role of Social Capital and the Role of Self-Efficacy Modifier**(Case Study: Baharan Information Technology Company)****Negar Motamedi¹, Faezeh Rahmani²**¹PhD in Business Management, Strategic Policy Orientation, Assistant Professor, Payam Noor University, Yazd Province, Yazd, Iran.²master of information technology management, department of management, economy, Payam Noor university of Tehran. Tehran, Iran

Received: (30/11/2021) Accepted: (29/01/2022)

شناسه یکتا: <https://dorl.net/dor/>**Abstract**

Information and communication technology has a great role in creating and increasing creativity and innovation in the field of entrepreneurship because it has facilitated economic competition and sustained long-term economic growth. By using information and communication technology in emerging economies, women can also transform their social, political and economic lives and close many gaps in the socio-economic development of society. The above research is applied in terms of purpose and descriptive in terms of method. The sample size was 132 women working in Baharan Information Technology Company who were randomly selected based on Cochran's formula and the effect between the hypotheses using Kolmogorov-Smirnov test, factor analysis and LISREL structural equations and Sobel test and R significance test. Checked out. The one-sample t-test statistic is larger than the critical value of t at the 5% error level, ie 1.96, so that information and communication technology has an effect on empowering women entrepreneurs with the mediating role of social capital and the role of self-efficacy moderator in Baharan Information Technology Company. The results showed that information technology plays a positive and important role in creating and strengthening the components of social capital, linking it with self-efficacy and ultimately empowering women entrepreneurs.

Keyword

Information and Communication Technology, Empowerment, Social Capital, Self-Efficacy, Women Entrepreneurs, Baharan Information Technology Company.

چکیده

فناوری اطلاعات و ارتباطات، نقش بسیار زیادی در ایجاد و افزایش خلاقیت و نوآوری در عرصه کارآفرینی دارد زیرا رقابت اقتصادی را تسهیل و رشد اقتصادی طولانی مدت را پایدار کرده است. با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصادهای نوظهور، زنان نیز می‌توانند زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود را متحول کنند و شکاف‌های بسیاری را در توسعه اقتصادی - اجتماعی جامعه از بین ببرند. تحقیق فوق از نظر هدف، کاربردی و از منظر روش، توصیفی می‌باشد. تعداد حجم نمونه، ۱۳۲ نفر از بانوان شاغل در شرکت فناوری اطلاعات بهاران که به صورت تصادفی ساده و براساس فرمول کوکران انتخاب شد و تاثیر بین فرضیه‌ها با استفاده از آزمون کلموگوروف اسمیرنوف، تحلیل عاملی و معادلات ساختاری لیزرل و آزمون سوویل و آزمون معناداری R بررسی شد. آماره آزمون تی تک نمونه ای، بزرگتر از مقدار بحرانی t در سطح خطای ۵٪ یعنی ۱/۹۶ بوده به طوری که فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد. نتایج نشان داد که فناوری اطلاعات و نقش مثبت و مهمی در ایجاد و تقویت مولفه‌های سرمایه اجتماعی، پیوند آن با خودکارآمدی و در نهایت توانمندسازی زنان کارآفرین ایفا می‌کند.

واژه‌های کلیدی

فناوری اطلاعات و ارتباطات، توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، خودکارآمدی، بانوان کارآفرین، شرکت فناوری اطلاعات بهاران.

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات، به مجموعه ای از ابزارها، روش‌ها و سیستم‌هایی گفته می‌شود که برای دست یابی، تولید، پردازش و عرضه اطلاعات به کار می‌رود و شامل فن آوری‌هایی مانند کامپیوتر، شبکه‌های اطلاع رسانی مانند اینترنت، شبکه گسترده جهانی وب، بانک‌های اطلاعاتی، نرم افزارهای کامپیوتری، نشر تکنولوژی، لوح فشرده و دی وی دی، دوربینها و پروژکتورهای دیجیتال، ویدئو کنفرانس، فکس، موبایل و غیره است (فراشباشی آستانه، ۱۳۹۵). فناوری اطلاعات و ارتباطات بر کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی جهان اثرگذار بوده است و با سرعتی حیرت انگیز در حال سازماندهی مجدد به کلیه ساختارها و بنیان‌های جوامع در سطوح بین المللی، ملی و محلی است. این تحولات، بشر را به عصر اطلاعات وارد ساخته و چشم‌انداز زندگی انسان را در عرصه‌های شهری و روستایی دگرگون کرده است و به عبارتی جهان امروز را در حال تبدیل شدن به جامعه ای نموده است که در آن دانایی و میزان دسترسی و استفاده مفید از دانش، نقش محوری و تعیین کننده‌ای دارد. فناوری اطلاعات و ارتباطات برای توسعه جوامع بشری از ضروریات محسوب شده و روز به روز نیاز به آن در امر توسعه ملموس‌تر می‌گردد (کلهر ونعمتی، ۱۳۹۶). امروزه کارآفرینی و کارآفرینان به شدت به بسترهای فراهم شده توسط فناوری اطلاعات وابسته هستند و از آن بهره زیادی برده اند. فناوری اطلاعات، موتور توسعه کارآفرینی و رشد اقتصادی است. فناوری اطلاعات با برخورداری از ویژگی‌ها و قابلیت‌های مختلف توانسته است انعطاف پذیری قابل توجهی را در زمینه کارآفرینی از خود نشان دهد. افزایش سرعت و دقت، کاهش حجم فیزیکی سیستم‌های ذخیره اطلاعات، شفافیت در فرایند ها، امکان کار از راه دور و کاهش هزینه‌ها نمونه‌هایی از این ویژگی‌ها می‌باشند. انعطاف پذیری، یک منبع مهم رقابت پذیری در شرکت‌های کوچک و متوسط در مقایسه با سازمان‌های بزرگ به شمار می‌رود و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به طرز چشمگیری سبب افزایش انعطاف پذیری در این شرکت‌ها و به تبع آن کارآفرینی شود. همچنین سازمان‌هایی که از فناوری اطلاعات و ارتباطات مناسب استفاده نموده اند، از ارتباطات داخلی و خارجی مناسبی بهره مند بوده و فعالیت‌های گروهی و فرایندهای نوآوری در آنها به شکل کار آفرینانه ای در جریان است (قاسم زاده و سلاطین، ۱۳۹۸). تحقیقات نشان می‌دهد که فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بهبود کیفیت عملکرد و توانمندسازی کارکنان تاثیر بسزایی دارد لذا کاربرد

این فناوری در سازمان‌ها به سرعت در حال گسترش است (غفاری و همکاران، ۱۳۹۹). در یک اقتصاد سالم و پویا، زنان و مردان در کنار هم و به تناسب توانایی‌های خود در بخش‌های مختلف صنعت و جامعه مشغول به کار هستند. هر چند زنان و مردان از لحاظ روحی و جسمی دارای تفاوت‌های چشمگیری هستند که این امر لزوم حضور هریک از این دو نوع جنسیت را در برخی از مشاغل ضروری و یا دارای اهمیت نشان می‌دهد، اما با روال صنعتی شدن جوامع و افزایش تحصیلات و مهارت زنان در بخش‌های مختلف علوم و صنایع، شاهد حضور پررنگ و مشارکت سازنده زنان در اقتصاد کشورهای مختلف جهان هستیم (سیاح، ۱۳۹۷). بر اساس شاخص‌های توسعه انسانی سازمان ملل، زنان به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه یافتگی کشورها تلقی می‌شوند. چندین دهه است که نگاه به برنامه‌های توسعه و استراتژی‌های آن و توجه به وضعیت زنان تغییر کرده و نمی‌توان در این برنامه‌ها نقش زنان را به عنوان نیمی از جمعیت جهان نادیده گرفت. زنان همواره در طی قرون متمادی با وجود فعالیت در عرصه‌های مختلف تولید و بازتولید، مورد کم توجهی قرار گرفته‌اند (سیفی، ۱۳۹۸). زنان بیش از سایرین در معرض تبعیض‌های اجتماعی و فشارهای روانی و فقر قرار گرفته‌اند. در این میان، آن دسته از زنانی که به دلایلی، عهده دار مسئولیت‌های زندگی هستند در معرض آسیب بیشتری قرار دارند (سیفی، ۱۳۹۸). با در نظر داشتن مفهوم توانمندی، سه عنصر ضروری در آن مشخص می‌شود. نخستین عنصر، منابع است که شامل متغیرهایی مثل آموزش و اشتغال است و از عوامل تسریع کننده توانمندی‌های زنان است. دومین عنصر، عاملیت زنان است که به این موضوع اشاره دارد که زنان نباید تنها دریافت کنندگان منفعل خدمات باشند بلکه خود باید به عنوان بازیگران اصلی در فرایند تغییر، به ویژه انتخاب‌های مهم و اثرگذار بر زندگی خویش، در نظر گرفته شوند و سومین عنصر، دستاوردها یا پیامدهایی است که بر اثر توانمندسازی ایجاد می‌شود. این پیامدها شامل برآورده شدن نیازهای اساسی یا دستاوردهای پیچیده‌تری مانند خشنودی، عزت نفس، مشارکت در زندگی سیاسی و اجتماعی و غیره است (نیکوقدم و همکاران، ۱۳۹۷). از ابزارهای مهم توانمندسازی زنان، سطح تحصیلات، برخورداری از حق مالکیت، رفع تبعیض در بازار کار و از بین رفتن نگرش‌های سنتی نسبت به زنان است. اشتغال و آموزش از طریق تأثیر مثبت بر موقعیت اجتماعی زنان، توان مستقل زیستن، قدرت بیان، آگاهی از جهان خارج و مهارت در تأثیرگذاری بر تصمیمات، استقلال و قدرت زنان را افزایش می‌دهد. پس می‌توان گفت که مواردی چون ثروت، موقعیت تحصیلی، موقعیت اجتماعی و دسترسی به

بررسی قرار گرفته است. از این جهت، مطالعه حاضر، به دلیل بررسی همزمان سه متغیر اصلی اشاره شده، دارای نوآوری است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش:

استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به زنان کار آفرین کمک کند تا بتوانند به ایجاد، تقویت و حفظ مولفه های سرمایه اجتماعی در خودشان بپردازند. زنان کارآفرین، با استفاده از امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات (مانند واتساپ، ایمیل، پیام های متنی، فیسبوک و غیره) می‌توانند با طیف زیادی از افراد و مشتریان آشنا شوند (اسمیت و همکاران، ۲۰۱۷)^۳. از طرفی، زنانی که خودکارآمدی بالایی دارند (یا به عبارت دیگر، اعتقادی قوی بر توانایشان برای رسیدن به یک موفقیت موققت آمیز دارند) و از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند، ارتباط بیشتر و بهتری با مولفه های سرمایه اجتماعی دارند. فناوری اطلاعات و ارتباطات، مزایایی مانند دسترسی بیشتر به جامعه، اطلاعات و فرصت هایی را فراهم می‌کند که زنان با خودکارآمدی بالا می‌توانند برای عرضه و فروش مستقیم محصولات خود در جامعه استفاده کنند. سرمایه اجتماعی، میزان وابستگی زنان به حمایت از سوی روابط نزدیک در جامعه فروش مستقیم آنها را مشخص می‌کند (چاوسو و کونگ چان، ۲۰۱۷)^۴. با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، زنان کارآفرین می‌توانند به سرعت و به طور موثر با زنان دیگر در جوامع نزدیک خود ارتباط برقرار کرده و از مشاوره و پشتیبانی آنها استفاده کنند (هاریسوم و هیر، ۲۰۱۷)^۵. در این مطالعه، بر آن شدیم تا نقش متغیر میانجی سرمایه اجتماعی و متغیر تعدیلگر خودکارآمدی را در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان شاغل در شرکت فناوری اطلاعات تهران، بررسی کنیم. در ادامه، به تعریف و توضیح هر یک از این متغیرها می‌پردازیم:

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی، آن دسته از ویژگی‌های زندگی اجتماعی، شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که مشارکت-کنندگان را قادر می‌سازد تا به شیوه ای موثرتر، اهداف مشترک خود را تعقیب نمایند (میرحسینی و همکاران، ۱۳۹۸). سرمایه اجتماعی شامل دانش، ادراک، هنجارها، قوانین و انتظارات مشترک درباره الگوهای تعاملات است که گروهی از افراد در برخورد با مسأله های غامض اجتماعی، موفقیت‌های عمل جمعی با خود به سازمان می‌آورند. افراد بایستی روشهای تقویت انتظارات و اعتماد متقابل را جهت غلبه بر وسوسه های کوتاه

اطلاعات از ابزارهای توانمندسازی زنان است که البته به تنهایی کافی نیستند (خوبی‌نژاد، ۱۳۹۸). توانمندسازی بانوان، صرفاً دادن قدرت به آنها نیست. زنان هم اکنون نیز، قدرت زیادی دارند (به صورت سرمایه‌ای از دانش و انگیزش) و کار خود را در اجتماع بسیار عالی انجام می‌دهند. توانمندسازی را به عنوان آزاد کردن این قدرت تعریف می‌کنیم. توانمندسازی در اصل یک مفهوم مالکیت دارد و با سیستم عقیدتی مدیریت بالا شروع می‌شود. هنوز بسیاری از رهبران نتوانسته‌اند این پندار را از خود دور کنند که کارکنان هر روز صبح هنگام شروع کار از خود می‌پرسند که چگونه امروز می‌توانند حداقل کار را انجام دهند. در صورتی که هر کارمند نیاز دارد بداند که چه چیز او را پیروز و یا اینکه چه چیز او را متعهدتر می‌کند (هسین، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، فناوری اطلاعات و ارتباطات، ابزار شگفت انگیزی است که طیف های مختلف مردم جهان و میلیون ها نفر در هر روز از آن بهره می‌شوند. زنان در برخی کشورها از لحاظ اجتماعی - اقتصادی نسبت به مردان، محروم تر هستند. امروزه، فناوری اطلاعات به عنوان یکی از تعیین کنندگان اصلی پیشرفت ملت ها، جوامع و افراد محسوب شده و در این زمینه به زنان کمک زیادی میکند. به عبارت دیگر، یکی از ابزارهای تقویت توانمندسازی زنان، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات است که می‌تواند فرصت های برابر را به نفع زنان افزایش داده و زمینه های توانمندسازی آنها را فراهم نماید (ناگامانی و ونی، ۲۰۱۶)^۲. با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصادهای نوظهور، زنان می‌توانند زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود را با تغییر و شکل دهی مجدد فرایندهایی که منجر به فرصت‌های رشد و توسعه می‌شود، متحول کنند و این امکان را داشته باشند تا شکاف‌های بسیاری را در توسعه اقتصادی - اجتماعی جامعه از بین ببرند. فناوری اطلاعات و ارتباطات به دلیل کمک به زنان در بازارهای در حال ظهور در شناسایی چشم اندازهای جدید اشتغال، مشارکت در فرصت های خوداشتغالی و توسعه فردی - اجتماعی از نظر خودکارآمدی بیشتر و افزایش سرمایه اجتماعی، اعتبار یافته است (نقی زاده و همکاران، ۱۳۹۶). هدف از انجام این مطالعه، بررسی تاثیر سه متغیر (فناوری اطلاعات و ارتباطات، سرمایه اجتماعی و خودکارآمدی) به طور همزمان در توانمندسازی زنان کارآفرین بود. مرور مطالعات پیشین نشان داد که در بسیاری از تحقیقات داخلی و خارجی که به بررسی عوامل موثر بر توانمندسازی زنان کارآفرین پرداخته اند، صرفاً " تاثیر یک یا حداکثر دو متغیر مورد

³ -Smith et al, 2017.

⁴ - Chao Su & Keung Chan, 2017.

⁵ - Harrison & hair, 2017.

¹ - Hasin, 2018.

² - Nagamani & Veni, 2016.

نگار معتمدی و فائزه رحمانی: بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی (مطالعه موردی: شرکت فناوری اطلاعات بهاران)

احساس فردی در مورد حق انتخاب برای تنظیم فعالیت هاست. همچنین خودتعیینی، به آزادی عمل شاغل در تعیین فعالیت‌های لازم برای انجام دادن وظایف شغلی خود اطلاق می‌شود (حاجی-لو و همکاران، ۱۳۹۹).

از عناصر تأثیرگذار در توانمندسازی زنان می‌توان به مواردی چون عدم احساس شرمندگی و خجالت، خودباوری و یقین، توانایی شناخت حقیقی خود، آگاهی به توانایی‌ها و ضعف‌های خود، مقاومت در مواجهه با مشکلات، شناسایی اهداف و اعتماد به نفس به توانایی خود اشاره کرد. برابری میان زنان و مردان در برقراری تعادل و برابری در موضوعات کلی رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل، معنا پیدا می‌کند (صیامی و ستاری، ۱۴۰۰). توانمندسازی فردی یا گروهی در یک موقعیت معین، در غالب چهار شرط تحقق می‌یابد: ۱- توانایی کامل برای تصمیم‌گیری، ۲- مسئولیت کامل اجرای هر نوع تصمیم، ۳- دسترسی کامل به ابزارهای مرتبط با تصمیم‌گیری و اجرا، ۴- مسئولیت کامل پذیرش پیامدهای هر نوع تصمیم. توانمندسازی بر تمایل شخصی در قبول مسئولیت پیامدهای عمل انجام شده و تصمیم‌ها تأکید می‌کند. دسترسی به اطلاعات، تأثیر مهمی در تصمیم‌گیری دارد و موجب توانمندی می‌شود. توانمندی در چهار جزء سازمانی تعریف شده است که عبارتند از: ۱. اطلاعات درباره عملکرد سازمان ۲. پاداش بر مبنای عملکرد سازمانی ۳. قدرت در تصمیم‌گیری مؤثر با توجه به اهداف سازمان ۴. قدرت در گرفتن تصمیمات مؤثر بر عملکرد سازمان (سعیدی پور و محمدی پور، ۱۳۹۹).

فناوری اطلاعات و ارتباطات: فناوری اطلاعات و ارتباطات، واژه‌ای است که شامل کلیه ابزارها و برنامه‌ها از جمله تلفن موبایل، کامپیوترهای شخصی، و رسانه‌های اجتماعی می‌شود که افراد را قادر به تعامل با هم در دنیای دیجیتالی می‌کند (جعفری، ۱۳۹۷). فناوری اطلاعات و ارتباطات، مانند برنامه‌های موبایل و رسانه‌های اجتماعی، فرصتهایی را برای افراد پدید می‌آورد تا دانش جدید در فضای فناوری اطلاعات و ارتباطات را شکل داده، در گفت و گوهای اجتماعی مشارکت نمایند، توسعه محتوای نوین را استمرار بخشند و جامعه‌ای مملو از ارتباطات و شبکه‌ها را پدیدآورند. استفاده روزافزون از فناوری‌های اجتماعی و موبایل می‌تواند عامل استفاده آسان و موثر از آنها شود و نیاز افراد به برقراری ارتباط با دیگر افراد جهت فراگرفتن و اشتراک گذاری اطلاعات را محقق سازد (جعفری، ۱۳۹۷). زنان می‌توانند از اینترنت در جهت منافع خود و تولید محتوا استفاده کنند و با رساندن صدایشان به گوش دیگران، امکان تغییر و اصلاح کلیشه‌های قالبی و ایماژهایی که به آنها نسبت داده میشود را عملی کنند (غفاری و

مدت ناخوشایند پیدا نمایند) (جوان‌پور و همکاران، ۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی و ابعاد آن اعم از اعتماد، احترام متقابل، مشارکت، انسجام و همبستگی، هویت جمعی و هنجارهای مشترک بر رضایت شغلی کارکنان تأثیر مثبت دارد (رحیمی زنگنه و کاباران زاد، ۱۳۹۵). سرمایه اجتماعی به دو دسته پیوندی^۱ و پل‌زننده^۲ تقسیم می‌شود (کریتنندن و همکاران، ۲۰۱۹):

سرمایه اجتماعی پیوندی: سرمایه اجتماعی پیوندی نوعی از سرمایه اجتماعی است که ارتباطات درون یک گروه یا جامعه را توصیف می‌کند که با سطوح بالایی از شباهت در ویژگی‌های جمعیتی، نگرش‌ها و اطلاعات و منابع موجود مشخص می‌شود (کریتنندن و همکاران، ۲۰۱۹).

سرمایه اجتماعی پل‌زننده: سرمایه اجتماعی پل‌زننده به عنوان ارتباطات بین افرادی که از نظر ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی و سایر خصوصیات متفاوت هستند، تعریف می‌شود (کریتنندن و همکاران، ۲۰۱۹).

خودکارآمدی: خودکارآمدی به معنای ادراک فرد از توانمندی خود در رسیدن به معیارهای اجتماعی و ارتباطات اجتماعی است. خودکارآمدی روابط حمایتی را در زمینه‌های مثبت اجتماعی تقویت می‌کند و افرادی که روابط اجتماعی کارآمد خود را مثبت و بیشتر ارزیابی می‌کنند، کمتر احساس ناتوانی میکنند (لطفی و همکاران، ۱۳۹۸). پژوهش‌های متعددی نشان داده‌اند که خودکارآمدی در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات، اثرات مستقیم مثبت و تعدیل‌کننده بر نگرش‌های فناوری، رضایتمندی و کاهش اضطراب، افسردگی و سرخوردگی داشته است (خوشدل لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۹).

توانمندسازی: واژه توانمندسازی به قدرتمند شدن، مجوز دادن، ارائه خدمت و توانا شدن، معنی شده است. توانمندسازی را در تعریفی وسیع‌تر، به عنوان یک حالت انگیزش درونی مرتبط با شغل تعریف می‌شود که شامل چهار احساس درونی ذیل است (حاجی‌لو و همکاران، ۱۳۹۹):

معنی دار بودن: به این معنی که فرد وظیفه خود را با معنی و ارزشمند تلقی کند.

شایستگی یا خودباوری: اعتقاد فرد به توانایی و ظرفیت خود برای انجام کارهاست.

مؤثر بودن: عبارت است از حدی که در آن فرد توانایی نفوذ در پیامدهای کار خود را دارد.

خودتعیینی (حق انتخاب): خودتعیینی یا حق انتخاب، یک

¹ -bonding social capital

² -bridging social capital

³ -crittenden et al,2019.

(سونسون و لارسون، ۲۰۱۷)^۵. زنان باید با جستجوی اطلاعاتی که می‌تواند استاندارد اقتصادی آنها را تقویت کند، از فرصت‌های ارائه شده توسط فناوری اطلاعات و اینترنت برای خوداشتغالی استفاده کنند و برای مبارزه با حاشیه نشینی که تلاش‌های آنها را فلج کرده است، به اینترنت نزدیک شوند (از همکاران، ۲۰۱۷)^۶. در برخی از بازارها، افزایش استفاده زنان از اینترنت می‌تواند باعث ایجاد درآمد پایدار و رو به رشد شود. از آنجا که این فناوری هیچ مانعی جنسیتی ندارد، به عنوان ضرورتی برای ساماندهی اقتصادی و اجتماعی جدید در نظر گرفته شده و بر وضعیت زنان تأثیر می‌گذارد (موهانتی و سامانتاری، ۲۰۱۷)^۷. فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش‌های مختلفی در توانمندسازی زنان از جمله ارائه فرصت کارآفرینی، شکستن انزوا، ایجاد ارتباط با بازارها، کمک به تجارت کوچک و متوسط، کاهش فقر و بیسوادی، بهبود درآمد و پس انداز زنان دارد (تيجانی و همکاران، ۲۰۱۷)^۸. اکثر زنان در کشورهای در حال توسعه به دلیل وجود موانع مختلف از جمله زیرساختی، اجتماعی، فرهنگی و زبانی، به فناوری اطلاعات و ارتباطات دسترسی ندارند. ایجاد استقلال، قدرت و توانمندسازی زنان در همه زمینه‌ها با کمک فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی انجام می‌شود. فناوری اطلاعات و ارتباطات، منابع، اطلاعات و فرصت‌های توسعه را فراهم می‌کند (کودان، ۲۰۱۷)^۹. نابرابری جنسیتی، مبنای اصلی ناتوانمندی زنان است و آگاهی از چگونگی استفاده موثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به توانمندسازی زنان منجر شود. همچنین می‌توان با استفاده موثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات به هدف پنجم توسعه پایدار (SDG 5)^{۱۰} که مستقیماً بر برابری جنسیتی متمرکز است، دست یافت (منظور و فاروق، ۲۰۱۷)^{۱۱}. اعتماد، در ایجاد مشارکت جامعه در برنامه توانمندسازی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش زیادی دارد. بنابراین به عنوان آداب و رسوم روزانه و شخصیت فردی برای سهولت در توان بخشی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش دارند. شبکه‌ها نقش مهمی در موفقیت در توانمندسازی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات بازی می‌کنند. (ربنیاتی و دیگران،

همکاران، ۱۳۹۹). فناوری اطلاعات و ارتباطات در مولفه‌های احساس داشتن حق انتخاب، احساس موثر بودن، معنادار بودن، شایستگی و اعتماد به نفس، تأثیر مثبت دارد (محمدی زیتونی، ۱۳۹۸). افزایش سرمایه‌گذاری در فناوری اطلاعات و ارتباطات و ایجاد بسترهای لازم برای گسترش استفاده از آن در فرایند کسب و کار، نیز پیشنهاد می‌شود. (قاسم زاده و سلاطین، ۱۳۹۸). فناوری اطلاعات و ارتباطات تأثیر بیشتری بر آموزش و اشتغال زنان، نسبت به شاخص پایش جهانی کارآفرینی (GEM)^۱ برای کشورهای عضو D8^۲ (اندونزی، ایران، بنگلادش، مصر، نیجریه، پاکستان، ترکیه، مالزی) داشته است. به این ترتیب گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات به بهبود توانمندسازی زنان به ویژه آموزش و اشتغال آنان کمک می‌کند (معظمی گودرزی و عطرکار روشن، ۱۳۹۹). انواع فناوری‌ها از جمله فناوری اطلاعات و ارتباطات بر کارآفرینی تأثیر گذاشته و حس کارآفرینی مدرن را ایجاد می‌کنند (احمدی و یوسفی، ۱۳۹۹). با در نظر گرفتن یافته‌های پژوهش، استفاده از الگوی آموزشی توانمندسازی فردی باعث افزایش خودکارآمدی، کارآفرینی و انسجام در خانواده در زنان سرپرست خانوار شد. (همایی و سیاحی، ۱۳۹۹). یکی از ابزارهای مهم در توانمندسازی بانوان، فناوری اطلاعات و ارتباطات است که زنان باید برای استفاده بهتر از این تکنولوژی، سواد دیجیتال و رسانه‌ای خود را افزایش دهند (سوانا، ۲۰۱۷)^۳. با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، بانوان در اقتصادهای نوظهور می‌توانند با تغییر و شکل دادن مجدد به فرایندهایی که منجر به ایجاد فرصت‌های رشد و توسعه می‌شوند، زندگی اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی خود را تغییر دهند و شکاف‌های موجود بسیار در توسعه اجتماعی-اقتصادی انسان را پر نمایند. فناوری اطلاعات و ارتباطات، با کمک به بانوان در معرفی چشم اندازهای شغلی جدید در بازارهای نوظهور، مشارکت در فرصت‌های خوداشتغالی و توسعه هر چه بیشتر اجتماعی در سایه خودکفایی بیشتر و افزایش سرمایه اجتماعی از اعتبار برخوردار شده است (رحمان و همکاران، ۲۰۱۷)^۴. استفاده از فناوری اطلاعات به زنان در کسب و کار و روابط با شرکای تجاری آنها کمک زیادی می‌کند. ارائه راهکارهای بهتر در نحوه استفاده بهینه تر از فناوری اطلاعات و اینترنت نقش زیادی در توانمندسازی تجاری زنان دارد

⁵ -ssevenon & Larsson,2017

⁶ -ezeh,2017

⁷ -mohanty & samantaray, 2017

⁸ -tijany et al,2017

⁹ -kodan,2017

¹⁰ - Sustainable Development Goal 5: Gender equality

¹¹ -manzoor & Farooq,2017.

¹ - GEM : Global Entrepreneurship Monitoring

² -D8: Developing 8 Countries

³ -ssevana et al, 2017

⁴ -rahman et al,2017

نگار معتمدی و فائزه رحمانی: بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی (مطالعه موردی: شرکت فناوری اطلاعات بهاران)

مختلف توانمند سازی، شامل سرمایه اجتماعی و خود کارآمدی نیز به عنوان سازه های حیاتی برای درک بیشتر توانمندسازی شناخته شده است.

فرضیه اصلی تحقیق: فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

فرضیه های فرعی تحقیق:

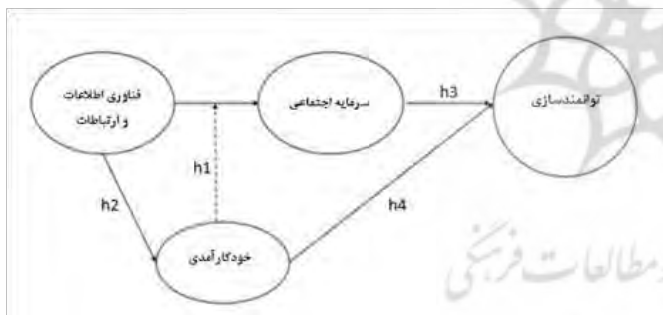
خودکارآمدی، نقش تعدیل کننده ای در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سرمایه اجتماعی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران دارد (h1).

فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نقش تعدیلگر خودکارآمدی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد (h2).

سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد (h3).

خودکارآمدی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد (h4).

شکل ۱: مدل مفهومی^{۱۰}

روش شناسی پژوهش:

روش های جمع آوری اطلاعات در این تحقیق عبارتند از: مطالعه کتب، نشریات و متون تخصصی، جستجو در پایگاه های

کار در خانه با اینترنت، زنان بیشتری را قادر به پیوستن به نیروی کار کرده است. به معنای واقعی فناوری اطلاعات نقش بیشتری در توانمندسازی زنان داشته است (آنگادی و گودا، ۲۰۱۸).^۲ نتایج نشان داد که برای همگام شدن با جامعه اطلاعاتی امروز، باید دانش و توانایی زنان را تقویت کرده و زمینه اشتغال آنها را در مشاغل فراهم کنیم که به مهارت های جدید در فناوری اطلاعات و ارتباطات نیاز دارند (یگانه فر و همکاران، ۲۰۱۸).^۳ نتایج حاکی از آن است که تصمیمات استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)^۴ تحت تاثیر درک زنان از سهولت استفاده و سودمندی آن قرار دارد. پل ارتباطی و پیوند سرمایه اجتماعی و خودکارآمدی تاثیر متفاوتی بر توانمندسازی زنان دارد. باید فرصت هایی را در اختیار زنان بگذاریم تا آنها را قادر به مالکیت، مدیریت و کنترل صنایع و موسسات خدماتی از جمله واحدهای مبتنی بر فناوری اطلاعات کنند (کریتنندن و آژان، ۲۰۱۹).^۵ اینترنت و کار آنلاین تاثیر مهمی در زندگی اقتصادی زنان دارد و آنها را قادر می سازد تا به شکل های جدیدی از تجارت آنلاین بپردازند. این فناوری برای تبلیغات آنلاین برای جلب مشتری بیشتر، برقراری ارتباط تجاری با همسالان و مدیریت مثبت خانوارها مورد استفاده قرار می گیرد (گلزرد، ۲۰۱۹).^۶ زنان حتی در استفاده از تلفن همراه نیز درگیر قدرتهای مردسالارانه هستند و بعد شکاف جنسیتی در دسترسی و استفاده زنان از تلفن همراه، در بعضی کشورهای آفریقایی زیاد است. (پورتر و همکاران، ۲۰۱۹).^۷ زنان با گسترش و استفاده از فناوری اطلاعات و رسانه های اجتماعی توانمند می شوند زیرا آنها را قادر می سازد از حقوق خود آگاه شوند و مهارت لازم برای انجام کار و بهبود وضعیت معیشتی را بدست آورند (واردان، ۲۰۲۰).^۸ فناوری اطلاعات و ارتباطات، تأثیرات مثبتی بر توانمند سازی زنان در کشورهای جنوب آسیا دارد و دولت ها باید موانع دسترسی زنان به این فناوری را از بین ببرند (حفیظ، ۲۰۲۰).^۹

پیشنهاد ما این است که ارتباطی بین استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و توانمندسازی زنان کارآفرین شاغل در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تهران وجود دارد. جنبه های

¹ -Riniati Et Al,2017

² -Angadi & Goda,2018

³ - Yeganefar Et Al,2018

⁴ -information & communication technology

⁵ -Crittenden & Ajan,2019

⁶ -Golzard,2019

⁷ -Porter Et Al,2019

⁸ -Vardan,2020

⁹ -Hafiz,2020

^{۱۰} - منبع مدل مفهومی:

Crittenden, L.V., Crittenden, F.W. & Ajjan, H. Empowering Women Micro-Entrepreneurs in Emerging Economies: The Role of Information Communications Technology.(2019).journal of business research.98(2019).191-203.

داده‌ها اطمینان حاصل شود. هنگام بررسی نرمال بودن داده‌ها، فرض صفر مبتنی بر اینکه توزیع داده‌ها نرمال است در سطح خطای ۵٪ آزمون می‌شود. بنابراین اگر مقدار معناداری بزرگتر مساوی ۰/۰۵ بدست آید، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر وجود نخواهد داشت. به عبارت دیگر توزیع داده‌ها نرمال خواهد بود. فرض نرمال بودن داده‌ها در سطح معناداری ۵٪ با تکنیک کولموگروف-اسمیرنوف آزمون شده است. برای آزمون نرمال بودن داده‌ها فرض‌های آماری به صورت زیر تنظیم می‌شود:

جدول ۱: آزمون نرمال بودن داده‌ها

متغیر	سطح معناداری (Sig.)	نتیجه آزمون
فناوری اطلاعات و ارتباطات	۰/۲۱۹	توزیع داده‌ها نرمال است
سرمایه اجتماعی	۰/۲۳۰	توزیع داده‌ها نرمال است
خودکارآمدی	۰/۲۳۷	توزیع داده‌ها نرمال است
توانمندسازی بانوان کارآفرین	۰/۲۶۵	توزیع داده‌ها نرمال است

اثبات فرضیه‌ها:

۱- **فرضیه یک:** خودکارآمدی، نقش تعدیل کننده ای در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سرمایه اجتماعی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران دارد.

قدرت رابطه میان متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش تعدیلگر خودکارآمدی بر سرمایه اجتماعی برابر ۰/۶۲ محاسبه شده است که مقدار قابل توجهی محسوب می‌شود. آماره آزمون نیز ۱۳/۰۷ بدست آمده است که بزرگتر از مقدار بحرانی t در سطح خطای ۵٪ یعنی ۱/۹۶ بوده و نشان می‌دهد همبستگی مشاهده شده معنادار است. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ فناوری اطلاعات و ارتباطات با نقش تعدیلگر خودکارآمدی بر سرمایه اجتماعی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

۲- **فرضیه دو:** فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نقش تعدیلگر خودکارآمدی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

قدرت رابطه میان متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نقش تعدیلگر خودکارآمدی برابر ۰/۴۷ محاسبه شده است که مقدار قابل قبولی محسوب می‌شود. آماره آزمون نیز ۱۵/۹۷ بدست آمده است که بزرگتر از مقدار بحرانی t در سطح خطای ۵٪ یعنی ۱/۹۶ بوده و نشان می‌دهد همبستگی مشاهده شده معنادار

اطلاعاتی (اینترنت)، کتابخانه‌ها و غیره. از پرسشنامه نیز به عنوان اصلی ترین ابزار جمع آوری اطلاعات برای دستیابی به داده های موردنظر استفاده شد. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی است و بر اساس ماهیت و نحوه گردآوری داده ها از نوع توصیفی- پیمایشی و از نظر زمان نیز، از نوع مقطعی و از ابتدای اسفندماه ۱۳۹۹ تا پایان خردادماه ۱۴۰۰ است. جامعه آماری این تحقیق، کلیه کارشناسان زن شاغل در شرکت فناوری اطلاعات بهاران و روش نمونه گیری مورد استفاده نیز از نوع نمونه گیری تصادفی ساده می‌باشد. جامعه آماری در این مطالعه، ۲۰۰ نفر و تعداد اعضای نمونه با استفاده از فرمول کوکران، برابر ۱۳۲ نفر از کارشناسان زن شاغل در شرکت می‌باشد. قلمرو مکانی مطالعه نیز، شرکت فناوری اطلاعات و ارتباطات بهاران در شهر تهران می‌باشد. پرسشنامه تحقیق حاضر حاصل مصاحبه با کارشناسان زن شاغل در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تهران است. از بین مدل‌های مشهور لیکرت، اوزگود، بوگاردوس، تریستون و گاتنم، از طیف لیکرت که کارآمدترین طیف ارزیابی نگرش در میان طیف های موجود است، استفاده شده است. پرسشنامه دارای ۳ قسمت شامل، ۱- متن پرسشنامه، ۲- سوالات عمومی و ۳- پرسشنامه اختصاصی می‌باشد.

پایایی پرسشنامه: پایایی آزمون، قابل اعتماد بودن نتایج آزمون را نشان میدهد. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد پرسشنامه به عنوان ابزار اندازه گیری از شیوه های مختلفی استفاده می‌شود. در این پژوهش از روش آلفای «کرونباخ» استفاده شده است. این روش برای محاسبه همبستگی درونی ابزار اندازه گیری، از جمله پرسشنامه به کار می‌رود.

ابتدا برآن شدیم که میزان سن، تحصیلات و سابقه خدمت کارشناسان زن کارآفرین شاغل در شرکت را بررسی کنیم. فراوانی از نظر سن عبارتند از : ۴۰ نفر بین سنین ۲۰ تا ۳۰ سال (۳۰ درصد)، ۵۹ نفر بین سنین ۲۰ تا ۴۰ سال (۴۵ درصد)، ۲۶ نفر بین ۴۰ تا ۵۰ سال (۲۰ درصد) و ۷ نفر بالای ۵۰ سال (۵ درصد) بودند. از نظر میزان تحصیلات نیز ۶۶ نفر (۵۰ درصد) دارای مدرک کارشناسی، ۵۳ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد (۴۰ درصد) و ۱۳ نفر (۱۰ درصد) دارای مدرک دکترا بودند. از نظر میزان سابقه خدمت نیز ۱۳ نفر (۱۰ درصد) تا ۵ سال سابقه کار، ۴۰ نفر (۳۰ درصد) بین ۶ تا ۱۰ سال، ۵۲ نفر (۴۰ درصد) بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۲۷ نفر (۲۰ درصد) بالای ۱۶ سال سابقه کار داشتند.

آزمون نرمال بودن داده‌ها: قبل از هرگونه آزمونی که با فرض نرمال بودن داده‌ها صورت می‌گیرد باید از نرمال بودن

نگار معتمدی و فائزه رحمانی: بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی (مطالعه موردی: شرکت فناوری اطلاعات بهاران)

است. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نقش تعدیلگر خودکارآمدی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

۳- فرضیه سه: سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

قدرت رابطه میان سرمایه اجتماعی و توانمندسازی بانوان کارآفرین برابر ۰/۵۲ محاسبه شده است که مقدار قابل قبولی محسوب می شود. آماره آزمون نیز ۱۴/۶۵ بدست آمده است که بزرگتر از مقدار بحرانی t در سطح خطای ۵٪ یعنی ۱/۹۶ بوده و نشان می دهد همبستگی مشاهده شده معنادار است. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

نتایج آزمون سوبل برای متغیر میانجی: آزمون سوبل، رایج ترین روش آزمون ضرایب میانجی است که جهت بررسی معنی داری متغیر میانجی (واسطه) در رابطه میان متغیر مستقل و وابسته استفاده می شود. باتوجه به مقدار Z در تمامی فرضیه ها (بیشتر از ۱/۹۶)، می توان در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن تاثیر میانجی را تایید نمود.

۴- فرضیه چهارم: خودکارآمدی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد.

قدرت رابطه میان متغیر خودکارآمدی و توانمندسازی بانوان برابر

جدول ۲. نتایج آزمون سوبل برای متغیر میانجی

ردیف	فرضیه اصلی تحقیق	مقدار سرمایه اجتماعی Z-value
۱	بررسی تاثیر فناوری ارتباطات اطلاعاتی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی	۲,۷۳۰

حیطه توانایی های مورد نیاز در محل کار خود داشتند. این زنان احتمالاً درآمد بالاتر خود را به مهارت ها و توانایی های شخصی خود در تسلط بر وظایف موجود و استفاده از راهنمایی های سایر زنان فروشنده مستقیم، نسبت می دهند. همین ایده با رابطه مثبت بین زمان صرف شده در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در طول روز و تأثیر آن بر فروش بیشتر نیز سازگار بود. هر چه زنان کارآفرین زمان بیشتری را صرف تعامل آنلاین با مشتریان و سایر زنان در جامعه فروش مستقیم خود کنند، تأثیر توانمندسازی توسط آنها بیشتر خواهد بود. سه متغیر کنترلی که وارد این مطالعه شدند (سن، میزان تحصیلات، میزان سابقه کار) نتایج جالبی را نشان دادند. تفسیر داده های مطالعه نشان داد که ممکن است زنان مسن تر متوجه گرایش و توجه شرکت های فروش مستقیم به نسل جوان کارآفرین باشند که باعث می شود زنان مسن تصور کنند که وجود آنها برای آینده شرکت، مهم نیست. علاوه بر این، در حالی که زنان جوان ممکن است به دنبال بقا و ماندگاری در شرکت به عنوان یک مسیر شغلی بلند مدت باشند، زنان مسن و دارای سابقه کاری بیشتر، ممکن است انرژی کمتری برای اختصاص دادن به شرکت و گسترش فروش محصولات آن داشته باشد. یافته ها نشان می دهد که زنان کارآفرین دارای تحصیلات بالاتر، خودکارآمدی بالاتری داشته و رابطه قوی تری بین استفاده از فناوری اطلاعات و

نتایج آزمون معناداری ۲ برای متغیر تعدیلگر: ابتدا معناداری R^2 بر اساس خروجی های روش رگرسیون سلسله مراتبی جهت اطمینان از وجود متغیر تعدیلگر انجام شد. با توجه به خروجی F می توان نتیجه گرفت متغیر تعدیلگر وجود دارد. همانگونه که مشاهده می گردد، مقدار استاندارد β برای اثر متغیر تعدیلگر برابر با ۰,۷۶ شده است و این مقدار در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می باشد. به عبارت دیگر متغیر خودکارآمدی نقش تعدیلگری زیادی در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین دارد.

بحث و نتیجه گیری: هدف از این پژوهش، بررسی نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین شرکت فناوری اطلاعات بهاران تهران با در نظر گرفتن نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی بود. نتایج مطالعه نشان می دهد تقویت استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و ارائه ابزارهای مبتنی بر آن برای حمایت از زنان کارآفرین، امری حیاتی است. استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مهمی در تاثیرگذاری بر ایجاد سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با خودکارآمدی دارد، چه به طور مستقیم و چه غیر مستقیم. در این مطالعه، رابطه مثبتی بین درآمد و توانمندسازی شایستگی وجود داشت، به این معنا که زنانی که درآمد بالاتری از فروش مستقیم خود کسب می کردند، شایستگی بیشتر در

مطلوب قرار داشتند. همچنین میان عامل منابع خودکارآمدی و توانمندسازی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون مشخص گردید که رابطه معناداری وجود داشت.

نتایج مطالعه نشان می‌دهد که استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به زنان کار آفرین کمک کند تا بتوانند به ایجاد، تقویت و حفظ مولفه های سرمایه اجتماعی در خودشان بپردازند. زنان کارآفرین، با استفاده از امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات (مانند واتساپ، ایمیل، پیام های متنی، فیسبوک، اینستاگرام و غیره) می‌توانند با طیف زیادی از افراد و مشتریان آشنا شوند. نتایج مطالعه، حاکی از تعامل خودکارآمدی بین ارتباط استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سرمایه اجتماعی بود. بنابراین، زنانی که خودکارآمدی بالایی دارند (یا به عبارت دیگر، اعتقادی قوی بر توانایشان برای رسیدن به یک موقعیت موفقیت آمیز دارند) و از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند، ارتباط بیشتر و بهتری با مولفه های سرمایه اجتماعی دارند. یافته ها نشان داد خودکارآمدی تاثیر مستقیمی بر رابطه بین استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سرمایه اجتماعی دارد. زنان کارآفرین با خودکارآمدی بالاتر، سرمایه اجتماعی بالاتری را تجربه کردند. تاثیر مثبت خودکارآمدی یک زن کارآفرین بر شایستگی و توانمندسازی، تاثیر این مفهوم را تأیید می کند که "اعتقاد به خود" برای موفقیت بسیار مهم است. زنان کارآفرینی که برنامه ریزی می‌کنند، تسلیم نمی‌شوند، تا پایان کار به تلاش ادامه می‌دهند، به تقویت مهارت و اخلاق کاری خود ادامه می‌دهند که احتمالاً به پاداش های مثبت هم از نظر اقتصادی و هم از نظر اجتماعی منجر می‌شود. قدرت باورنکردنی "باور به خود" برای توانمندسازی شایستگی و تاثیر آنها به وضوح در داده های این مطالعه به دست آمد. از منظر عملی، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که صنعت فروش مستقیم، منجر به ایجاد کارآفرینی در ابعاد کوچک و خلق فرصت‌هایی می‌شود که ارزش های اقتصادی و اجتماعی را در اقتصادهای نوظهور در پی داشته باشد. ورود به بازارهای جدید که زیرساخت های تکنولوژیکی را در دسترس دارند، از توانایی شرکت های فروش مستقیم برای بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای منافع اقتصادی و اجتماعی استفاده می‌کند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که زنان دارای خودکارآمدی قوی تر، بهتر می‌توانستند روابط جدیدی با دیگران برقرار کنند. بنابراین، برنامه های آموزشی برای ایجاد خودکارآمدی برای زنان کارآفرین در بازارهای نوظهور، بسیار مهم خواهد بود. علاوه بر این، شرکت های فروش مستقیم، می‌توانند به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات را به سایرین توصیه کرده و راه حل هایی را نیز در این راستا به سایرین ارائه

ارتباطات در تعاملات خود با سایر زنان در شبکه فروش نشان دادند.

در فرضیه اول بیان شد خودکارآمدی، نقش تعدیل کننده ای در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سرمایه اجتماعی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران دارد. مطالعه دیگری توسط نارمنجی و همکاران (۱۳۹۸) انجام شد. هدف اصلی این پژوهش، سنجش تاثیر رفتار حضور دانشجویان در شبکه های اجتماعی مجازی بر ویژگی های مختلف سرمایه اجتماعی بود. نتایج پژوهش حاضر در مجموع نشان داد که رفتار حضور و به اشتراک گذاری اطلاعات دانشجویان در شبکه های اجتماعی مجازی بر سرمایه اجتماعی ایشان، تاثیر مثبت و معنادار دارد. در فرضیه دوم بیان شد، فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نقش تعدیلگر خودکارآمدی در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد، این فرضیه مورد آزمون قرار گرفت که با یافته های مطالعه قربانی و همکاران (۱۳۹۵) مطابقت داشت. هدف این پژوهش بررسی رابطه سواد فن آوری اطلاعات و ارتباطات با خودکارآمدی رایانه ای در آموزگاران مدارس استثنایی شهر بیرجند بود. نتایج مطالعه نشان داد هرچه قدر فرد مهارت و دانش بیشتری در زمینه سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات پیدا کند، دیدگاه بهتری نسبت به توانایی خود در استفاده از رایانه داشته و در مجموع خودکارآمدی رایانه ای بالاتری خواهد داشت که می‌تواند به استفاده بیشتر از فناوری اطلاعات و ارتباطات در فرایند یاددهی-یادگیری منجر شود. در فرضیه سوم بیان شد، سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد. مطالعه دیگری توسط صفری و همکاران (۱۳۹۸) در این راستا انجام شد. هدف این پژوهش تعیین ارتباط بین سرمایه اجتماعی و توانمندسازی کارکنان اداره کل ورزش و جوانان فارس بود. نتایج این پژوهش نشان داد هرچه کارکنان از اعتماد و همدلی بالاتری برخوردار باشند توانمندتر خواهند بود. در فرضیه چهارم بیان شد، خودکارآمدی بر توانمندسازی بانوان کارآفرین در شرکت فناوری اطلاعات بهاران تاثیر دارد. مطالعه دیگری نیز توسط کیهان فر و همکاران (۱۳۹۸) انجام شد که نشان داد وضعیت توانمندسازی کتابداران به عنوان یک کل با میانگین ۰۶۵/۵ در سطح مطلوب و در سایر ابعاد آن به ترتیب در بعد شایستگی با میانگین ۰۹/۶ در سطح بسیار مطلوب، در بعد احساس معنی داری با میانگین ۰۱/۶ در سطح بسیار مطلوب، در بعد احساس موثر بودن با میانگین ۰۴۸/۵ وضعیت مطلوب و در بعد احساس اعتماد با میانگین ۰۴/۵ در سطح

نگار معتمدی و فائزه رحمانی: بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی بانوان کارآفرین با نقش میانجی سرمایه اجتماعی و نقش تعدیلگر خودکارآمدی (مطالعه موردی: شرکت فناوری اطلاعات بهاران)

از نظر محقق دورمانده اند، در مطالعات مشابه بعدی مورد بررسی قرار بگیرند. همچنین با توجه به اینکه این مطالعه،

منابع و مأخذ

فراشباشی آستانه؛ محبوبه. (۱۳۹۵). واکاوی معرفت شناختی دو مفهوم کلیدی اطلاعات و دانش با تأکید بر بافت. پژوهش نامه پردازش و مدیریت اطلاعات. دوره ۳۲، شماره ۲، صفحات ۳۱۷-۲۹۷.

رحیمی زنگنه، صحرا و کاباران زاد قدیم، محمدرضا. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت شغلی کارکنان شعب بیمه ایران در غرب شهر تهران. چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در مدیریت و حسابداری.

قربانی، مریم؛ رستمی، شهلا؛ حسامی، محمدرضا و زارع مقدم، علی. (۱۳۹۵). رابطه سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات با خودکارآمدی رایانه ای در آموزگاران مدارس استثنائی. مجله تعلیم و تربیت استثنائی. شماره ۱۴۳، صفحات ۱۳-۵. پاییز و زمستان ۱۳۹۵.

عسگری، الهه؛ گلرد، پروانه؛ حسینی، مریم و دهقان نجم آبادی، عامر. (۱۳۹۶). نقش شبکه های اجتماعی زنان کارآفرین بر انگیزش شغلی: نقش میانجی هوشیاری کارآفرینانه. فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ. سال نهم، شماره ۳۴، صفحات ۲۰-۷. زمستان ۱۳۹۶.

نقی زاده؛ یاسمن و غفاری، سعید. (۱۳۹۶). تاثیر فناوری اطلاعات بر توانمندی کارکنان دانشگاه علوم پزشکی تهران. مجله علوم و فنون مدیریت اطلاعات. سال سوم، شماره سوم، صفحات ۱۰۴-۸۳.

کلهر، رضوان و نعمتی، فواد. (۱۳۹۶). ضرورت و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه کارآفرینی روستایی؛ راهکارهایی جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی. اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روان شناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی. شیراز. دانشگاه علمی کاربردی.

جوانبور، محمدعلی؛ گرجی دوز، سمیه؛ سبحانی، عبدالرضا. (۱۳۹۶). تحلیلی بر سرمایه اجتماعی در سازمان. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری. دوره ۳، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۶، صفحات ۱۲۵-۱۰۸.

حسن زاده پسیخانی، محمدصادق و باقرزاده خداهشهری، راضیه. (۱۳۹۷). تاثیر سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی روان شناختی کارکنان: بررسی نقش میانجی بهزیستی ذهنی. مجله مدیریت سرمایه اجتماعی. بهار ۱۳۹۷، دوره ۵، شماره ۱، صفحات ۱۳۴-۱۱۱.

سیاح، مونس. (۱۳۹۷). اقتصاد مقاومتی در عرصه خانواده. انتشارات

دهند. راه حل هایی که ممکن است به کارآفرینان اجازه دهد تا شبکه های اجتماعی تشکیل دهند، خودکارآمدی خود را ایجاد و تقویت کنند و چالش های اداره یک کسب و کار یا مشکلات مربوط به کار را حل کنند.

پیشنهادات تحقیق

پیشنهادات فرضیه اول: افزایش و تقویت توانایی بانوان شاغل در شرکت فناوری اطلاعات بهاران در استفاده بهتر و بیشتر از فناوری اطلاعات، باعث افزایش تبلیغات و گسترش فعالیت شرکت با هزینه کم در جامعه هدف میشود. از سوی دیگر، تضمین کیفیت محصولات شرکت توسط بانوان شاغل باعث افزایش رضایت مشتریان و ارتقای توانمندی بیشتر شرکت میشود.

پیشنهادات فرضیه دوم: افزایش تعامل با مشتریان در وب سایت شرکت فناوری اطلاعات بهاران باعث ارزش خرید آنلاین و درک آن توسط مشتری با رضایتمندی مشتریان می شود. مقایسه بین مزیت های شرکت فناوری اطلاعات بهاران با سایر تولیدی ها در رسانه های اجتماعی نیز می تواند بر رضایتمندی مشتریان تاثیرگذار باشد.

پیشنهادات فرضیه سوم: توجه به کارگروهی و ارزش گذاری به آن سبب بهبود عملکرد سازمانی می شود. افزایش تفویض اختیار به پرسنل نیز می تواند افزایش رضایت شغلی، وفاداری به تعهدات سازمانی و ارتقای کیفیت عملکرد آنان را در پی داشته باشد. پیگیری مستمر شکایت مشتریان با استفاده از پیشنهادات کاربردی آنها نیز سبب افزایش وفاداری مشتریان به برند شرکت فناوری اطلاعات بهاران می شود.

پیشنهادات فرضیه چهارم: افزایش مهارت های بانوان کارآفرین شرکت فناوری اطلاعات بهاران در ارائه مشاوره های آنلاین می تواند منجر به خرید بهتری توسط مشتری شده و در نهایت باعث جلب اعتماد بیشتری در مشتری شود. برقراری روابط بلند مدت با مشتریان فعلی در مورد سفارشات آنلاین، باعث توسعه کسب و کار می شود. پیگیری ارسال به موقع سفارشات مشتریان و ارائه خدمات به موقع به آنها در زمینه مشاوره و خرید محصول، نقش به سزایی در افزایش توانمندسازی بانوان کارآفرین شرکت فناوری اطلاعات بهاران دارد.

ارائه پیشنهاد برای تحقیقات آینده: در این مطالعه، به بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی زنان کارآفرین با در نظر گرفتن دو متغیر سرمایه اجتماعی و خودکارآمدی پرداخته شد. پیشنهاد می شود سایر معیارها و یا متغیرهایی که می توانند در تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی زنان کارآفرین نقش داشته باشند و در این مطالعه

با آنها (مورد مطالعه: زنان شهر قزوین). فصلنامه مطالعات زن و خانواده. دوره ۷، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۸. صفحات ۹۵-۷۳. غفاری، حسن؛ آهنگ، فرحناز؛ ریسی، ابوبکر و شهیکی، تاش مهیم. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر قابلیت های فناوری اطلاعات بر تشخیص فرصت کارآفرینی در شرکت های در حال رشد پارک علم و فناوری زاهدان. مجله رشد فناوری. دوره ۱۶، شماره ۶۲، صفحات ۲۲-۱۲.

معظمی گودرزی، شیما و عطرکار روشن، صدیقه. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی زنان (با تأکید بر آموزش و اشتغال) در گروه کشورهای عضو D8. مجله جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، سال نهم، شماره ۲، ۱۴۹-۱۲۷.

احمدی، علی اکبر و یوسفی، مهدی. (۱۳۹۹). تأثیر فناوری اطلاعات بر توسعه مهارت های اساسی کارآفرینی، فرصت ها و تهدیدها. هشتمین کنفرانس بین المللی نقد و واکاوی مدیریت در هزاره سوم.

همایی، رضوان و سیاحی، مهین. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش توانمندسازی فردی بر خودکارآمدی، کارآفرینی و انسجام خانواده در زنان سرپرست خانوار. فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال یازدهم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۹، صفحات ۳۰۸-۲۸۹.

سعیدی پور، بهمن و محمدی پور، عباس. (۱۳۹۹). بررسی مدل ها و الگوهای توانمندسازی نیروی انسانی در سازمان ها. فصلنامه پژوهشنامه مدیریت و مهندسی صنایع. سال دوم، شماره ۲، بهار ۱۳۹۹.

حاجیلو، وحید؛ ولی زاده، حبیب و مقیمی، زهرا. (۱۳۹۹). شناسایی مؤلفه های سازماندهی و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در شهرستان چالدران. مجله مطالعات راهبردی زنان. دوره ۲۲، شماره ۸۹، پاییز ۱۳۹۹. صفحات ۱۱۶-۹۵.

خوشدل لنگرودی، مسعود و محمدحسینی، نسرين. (۱۳۹۹). تبیین میزان گرایش به کاربرد فناوری های ارتباطی اداری بر اساس مؤلفه های شخصیت و خودکارآمدی رایانه. فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. سال دهم، شماره سوم، بهار ۱۳۹۹. صفحات ۸۳-۶۵.

نارمنجی، سیدمهدی؛ ریاحی نیا، نصرت؛ نوکریزی، محسن و زره ساز، محمد. (۱۳۹۹). بررسی تأثیرگذاری رفتار اشتراک گذاری اطلاعات در شبکه های اجتماعی مجازی بر سرمایه اجتماعی. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات. دوره ۳۵، شماره ۳، بهار ۱۳۹۹. صفحات ۶۳۲-۶۰۵.

صیامی، قدیر و ستاری وند، ملیحه. (۱۴۰۰). تحلیل استراتژیک از راهبردهای توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در سکونتگاه های

روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده. نیکوقدم، مسعود؛ قلی زاده امیرآباد، محدثه و خشنودی، عبدالله. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر توانمندسازی زنان بر توسعه دموکراسی. مجله زن در توسعه و سیاست. دوره ۱۶، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۷. صفحات ۶۴۰-۶۲۱. جعفری، فرزانه. (۱۳۹۷). بررسی نقش فناوری ارتباطات اطلاعاتی در توانمندسازی زنان کارآفرینان کوچک در اقتصادهای نوظهور. اوایل کنفرانس ملی الگوهای نوین در مدیریت و کسب و کار. پژوهشکده مطالعات توسعه جهاددانشگاهی و موسسه آموزش عالی آزاد نگاره. تیرماه ۱۳۹۷. تهران.

قاسم زاده، مریم و سلاطین، پروانه. (۱۳۹۸). تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر کارآفرینی. فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، سال چهاردهم، شماره اول، بهار ۱۳۹۸، ۱۲۸-۱۰۷.

محمدی زیتونی، بهاره. (۱۳۹۸). تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بهبود عملکرد نیروی انسانی (مورد مطالعه: شرکت سهامه بیمه آسیا). مجله توسعه و سرمایه، دوره پنجم، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۸، صفحات ۱۰۹-۹۳.

صفری، امید؛ حسینی، فاطمه و صفری، غلامرضا. (۱۳۹۸). تعیین ارتباط بین سرمایه اجتماعی و توانمند سازی روان شناختی کارکنان اداره کل ورزش و جوانان فارس. مجله توانمندسازی سرمایه انسانی. دوره ۲، شماره ۲، بهار ۱۳۹۸، صفحات ۱۱۱-۱۰۵.

کیهان فر، پیام؛ اسدی، سعید و نورمحمدب، حمزه. (۱۳۹۸). وضعیت توانمندسازی روانشناختی کتابداران کتابخانه های دانشگاهی تهران و رابطه آن با منابع خودکارآمدی. نشریه تحقیقات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاهی. دوره ۵۳، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸.

خوبی نژاد، محمدباقر. (۱۳۹۸). بررسی عوامل فرهنگی، اجتماعی مؤثر بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار (مورد مطالعه: زنان زیر پوشش کمیته امداد شهرستان بهمئی). ششمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی. بابل، مؤسسه علمی تحقیقاتی کومه علم اوران دانش.

سیفی، آناهیتا. (۱۳۹۸). نقش برنامه توسعه ملل متحد در فقرزدایی با تأکید بر توانمندسازی زنان در ایران: فرصتها و چالشها. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی. سال پنجم، شماره ۲۰، تابستان ۱۳۹۸، صفحات ۲۳۳-۱۹۳.

لطفی، مژگان؛ اعظمی، یوسف؛ دانایی، شیوا و امینی، مهدی. (۱۳۹۸). رابطه بارداری هیجانی و ترس از ارزیابی اجتماعی با خودکارآمدی در زنان و مردان. مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار. دوره ۲۶، شماره ۳، شهریور ۱۳۹۸. صفحات ۳۵۵-۳۶۳.

میرحسینی، بیبا؛ آقاجانی مرسا، حسین و حبیب پور، کریم. (۱۳۹۸). مطالبات اجتماعی زنان و رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی

- innovation in Bangladesh. *Technological Forecasting and Social Change*, 118.
- Suwana, F. 2017. Empowering Indonesian women through building digital media literacy. *Kasetsart journal of social sciences*. 38(3). 212-217.
- Mohanty, J.R., Samantaray, S. 2017. Cyber Feminism: Unleashing Women Power through Technology. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 4(2) . 328-336.
- Abu Rimi, T. and Chudi, A.F. 2017. Analysis of the Roles of Information and Communications Technologies in Rural Women Farmers' Empowerment In Rivers State, Nigeria. *Electronic journal of library philosophy and practice*.
- Rathi, S. 2017. Role of ICT in Women Empowerment. *International Research journal of Management Science and Technolog*. 8(5).192-195.
- Manzoor, S., Farooq, T. 2017. Understanding the Linkages between ICT and Empowerment: A Gendered Perspective. *Journal of Trends in Information Management*. 11(1).94-110.
- Riniati, R., Suman, A., Ashar, K., Manzilati, A. 2017. The Role of Social Capital on Information and Communication Technology Based Empowerment (Case Study in Kertosari Village, Pasrujambe District, Lumajang Regency). *International journal of social and local economic governance*. 3(2).69-73.
- Angadi, A., Goud, A. 2018. Implications of Digital Economy on Women Empowerment *International Journal of Research in management & Social Science*. 6 (1). 33-39.
- Yeganehfar, M., Zarei, A., Isfandiyari-Moghaddam, A., Famil-Rouhani, A. 2018. Justice in technology policy: A systematic review of gender divide literature and the marginal contribution of women on ICT. *Journal of information, communication and ethics in society*. 16(2). 123-137.
- Hasin, F. (2018). Women Empowerment Model: Strategies To Overcome Challenges. *Journal of fundamental and applied sciences*. (10).1.1068-1083.
- Crittenden, V., Crittenden, W.F., Ajjan, H. 2019. Empowering Women Micro-Entrepreneurs in Emerging Economies: The Role of Information Communications Technology, *Journal of business research*, volume 98. 191-203.
- غیررسمی با تأکید بر کارآفرینی مطالعه موردی: محلات انصار و اروند در شهرک شهید رجایی مشهد. *مجله زن در توسعه و سیاست*. دوره ۱۹، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰. صفحات ۴۲۷-۴۰۵.
- Kappagoda, S., Fithri Othman, H.Z. and Alwis, G.P.D. (2014). Psychological Capital and Job Performance: The Mediating Role of Work Attitudes. *Journal of human resource and sustainability studies*. 2(2).102-116.
- Garrison, G., Wakefield, R.L., Kim, S. (2015). Performance for cloud supported processes and operations. *International journal of information management*. 35 (4). 2015.
- Malhotra, R. 2015. Empowering Women through Digital Technology: An Indian prospective. *International Journal of Business Management Available at www.ijbm.co.in ISSN NO. 2349-3402 VOL. 2(1)*.
- Svensson, J., Larsson, C.W. 2015. Situated empowerment: Mobile phones practices among market women in kampa. *Journal of mobile media and communication*. 4.(2). 205-220.
- Nikulin, D. 2016. The Impact of ICTs on Women's Economic Empowerment. GUT FME Working Papers Series A. Gdansk (Poland): Gdansk University Of Technology, Faculty Of Management And Economics. No 13/2016(43).
- , Veni, K. (2016). ICTs for the .-Nagamani, S Empowerment of Rural Women: A Review. *International Journal of Computer Science And Technology*. (7). 2.166-170.
- Ezeh, C.N., Chukwuma, N. A. And Okanume, O.B. (2017). Internet and Women Self-Empowerment: Opportunities, Strategies, and Challenges. *International Journal of Social Sciences and Humanities Review*. 11 (2). 203-212.
- Tijjani, A.R., Anaeto, F.C., and Emerhirhi, E. (2017). Analysis of the Roles of Information and Communications Technologies in Rural Women Farmers' Empowerment in Rivers State, Nigeria. *Electronic journal of Library Philosophy and Practice*.
- Kodan, A. (2017). Role of ICT in Women Empowerment. *International Research Journal of Management Science & Technology*. 8(5). 192-195.
- Rahman, S. A., Taghizadeh, S. K., Ramayah, T., & Alam, M. M. D. (2017). Technology acceptance among micro-entrepreneurs in a marginalized social strata: The case of social

- Golzard, V.2019. Economic empowerment of Iranian women through the internet. *Journal of gender in management*.35.(1).1-18.
- Porter,G., Hampshire,K., Abane,A., Munthali,A., Robson,E., Lannoy,A.D., Tanle,A., Owusu,S.2019. Mobile phones, gender and female empowerment in sub-Saharan Africa: studies with African youth. *Journal of anformation technology for development*. 26,(1).180-193.
- Vardhan, R. 2020. Social Media, ICT and Women Empowerment: A Study.*Journal of Intellectual Quest*, Vol 13 .48-59.
- Hafeez, M., Andlib, Z., Naz, A., Ullah, S. 2020. The Impact of ICT on Women Empowerment: Evidence from Selected South Asian Countries *Journal of Social Sciences and Humanities*. 6(1). 45-61.
- Chao Su, C. & Keung Chan, N.2017. Predicting social capital on Facebook: The implications of use intensity, perceived content desirability and Facebook-enabled communication practices. *Journal of computers in human behavior*. 72.259-268.
- Smith,C., Smith,B.J. & Shaw,E.2017. Embracing digital networks: Entrepreneurs' social capital online. *Journal of business venturing*.23 (1).18-34.
- Harrison, E.D. & Hair, F.J. 2017. The Use of Technology in Direct-Selling Marketing Channels: Digital Avenues for Dynamic Growth. *Journal of Inter-Organizational Relationships*. 24(1-2).39-50.